

Když byl první hrabě ze Shaftesbury na cestě k vrcholu své politické kariéry, narodil se mu v jeho sídle v Exeteru vnuk, jemuž bylo v souladu s čerstvě založenou tradicí nové rodové linie dáno křestní jméno Anthony. Stalo se tak 26. února roku 1671. O dvě léta později upadl hrabě v královu nemilost a přišel o titul Lorda Kancléře, z jehož výhod se jen velmi krátce těšil. Zatímco pro něj tak znamenala sedmdesátá léta dobu značně neklidnou, naplněnou vehementním politickým úsilím, živeným touhou po pomstě za ztrátu nenahraditelné, doslova exklusivní pozice,ⁱ jež mu dosud umožňovala bezprecedentně prosazovat jednotlivé body rodícího se whigovského programu, jeho vnuk prožíval čas naplněný radostí, procítěnou péčí a uvážlivou výchovou, na něž až do konce svého života s potěšením vzpomínal. Jelikož se jeho otec netěšil zrovna dobrému tělesnému ani duševnímu zdraví, zhostil se vychovatelského úkolu sám první hrabě, který si snad pohledem na slibně se rozvíjející charakter bystrého dítěte kompenzoval pocit prohlubující se profesní beznaděje. Nepřijal sice roli pedagoga sám, ale věděl velmi dobře komu ji svěřit. Musel to být bezpodmínečně člověk, který konvenoval s jeho celkovou hodnotovou orientací, někdo, kdo byl na poli politickém, náboženském i kulturním blízky jeho vlastním názorům, a takový byl jedině John Locke.ⁱⁱ Ne dost na tom, že se tento muž již dříve spolu s Ashleyem podílel na řešení otázek domácí i zahraniční politiky a že mu nyní pomáhal utvářet silnou, radikálně whigovskou opozici, ale měl údajně též nemalý podíl na samotném narození jeho vnuka.ⁱⁱⁱ Byl to totiž právě on, kdo stál za sňatkem druhého hraběte ze Shaftesbury s Lady Dorothy Manners, z něhož nakonec vzešlo celkem sedm dětí – tři synové a čtyři dcery.^{iv} Locke, sám bezdětný, plnil úkol *pěstouna*, jak jej třetí hrabě ve vzpomínkách označoval, svědomitě a plně v souladu se svými mnohdy až spartánskými názory, které později shrnul v pojednání *Pár myšlenek o výchově* (*Some Thoughts concerning Education*, 1693).^v Přiměl dokonce chlapcovu vychovatelku, Elizabeth Birch, aby s dítětem konverzovala latinsky a řecky, díky čemuž prý dovedl malý Anthony již ve svých jedenácti letech užívat obou těchto jazyků stejně plynně jako své mateřštiny a to nejen při čtení, ale i v rozhovoru.

Léta šťastného dětství však spěla ke svému neslavnému konci. V červenci 1681, poté co vyšlo najevo, že tzv. papeženské spiknutí je jen whigovskou konspirací, která má zabránit nástupu prokatolického Jakuba II. na anglický trůn, nechal zatím vládnoucí Karel II. rozpustit parlament a zbavil tak svou opozici legální opory. První hrabě, coby vůdce whigů, byl následně zatčen, vsazen do vězení a obviněn z vlastizrady. O čtyři měsíce později byl sice obžaloby zproštěn, ale anglická půda se mu stala příliš horkou, než aby na ní mohl i nadále setrvávat bez obavy o svůj život. Proto se rozhodl opustit svou rodinu a odejít do exilu v zemi jemu podobným zaslíbené – do Holandska, kde v roce 1683 také zemřel.^{vi} Do exilu za

ním odešel i Locke, což znamenalo, že Anthonyho výchovy se ujal sám otec. Že se nejednalo zrovna o prozíravého člověka, to lze vyvodit již z toho, že svého syna poslal studovat na Winchester College, která byla v té době líhní mladých, konzervativních toryů, pro něž byl první hrabě ze Shaftesbury předmětem toho největšího opovržení a nejtrpčího výsměchu, které s chutí přenášeli i na jeho vnuka. Studijní léta prožitá v takové atmosféře se negativním způsobem podepsala na Shaftesburyho názoru, který choval vůči jej pokořujícímu školskému systému, vstřícně zametajícímu cestu jakobitskému vládnímu zřízení. Velkou oporou mu byl dar Lockovy výchovy, která ho naučila sebekázní, vnitřní vyrovnanosti a doslova stoickému klidu s nímž šlo snášet mnohá nespravedlivá příkoří. I tak ovšem školu již po dvou letech opustil a vydal se na dva roky trvající kavalírskou cestu, během níž navštívil Holandsko, Francii, Itálii, dvory ve Vídni, Drážďanech, Berlínu a Hamburku, naučil se dokonale francouzsky, dobře italsky i německy.^{vii} Navázal mnohá, pro něj i do budoucna důležitá přátelství a objevil v sobě svoji lásku ke krásným uměním, která zcela změnila jeho pohled na svět a dala základ jeho osobitému filosofickému systému. Takto obohacen se coby osmnáctiletý virtuoso vracel přes Holandsko zpět domů. Přistál u břehů Anglie, která mu svým porevolučním optimismem dávala naději, že se konečně podaří uskutečnit všechno to, o čem doma již od malička slyšel mluvit, že se promění v realitu snové ideály republikánského zřízení demokratické ostrovní říše, Harringtonovy Oceány. Slavná revoluce se zdála otvírat cestu dalšímu kulturnímu programu, který by definitivně odstranil barokně nabubřelá klišé posledních Stuartovců a vyzdvihl na štít skutečné hodnoty hrdinského klasicismu, o nichž se dosud jen mluvilo.

Anglickou politickou scénu té doby by bylo možné přirovnat nejlépe k ohromnému pozemku, který byl nyní za poměrně nízkou cenu k dispozici, což člověk, vzešlý z rodu, který si své místo vydobyl právě díky pozemkovému vlastnictví, dovedl dobře pochopit, a také využít. Své místo viděl Shaftesbury v politice, v tom způsobu života, k němuž byl předurčen svým původem a v němž vynikali nejen jeho blízcí, ale i všichni jím milovaní klasikové, které nyní tak pilně pročítal. Pět let svého života po návratu do vlasti zasvětil klasickému studiu, které vnímal jako jedinou možnou a ideologicky nezkreslenou přípravu k tomuto poslání. Jeho knihovna se tak rozrůstala, jak do ní vkládal svazky děl filosofů a literátů, kteří se stali jeho největšími učiteli. K Platónovi a Xenofontovi přibýli záhy tolik oblíbení stoikové – Seneca, Epiktetus, Marcus Aurelius, Cicero, Tacitus doprovázení novoplatoniky Maximem Tyrem a Salustiem, či jejich cambridgeskými oživovateli Benjaminem Whichcotem, Ralphem Cudworthem a na ně navazujícími latitudinariáni.^{viii} V Shaftesburyho myšlení se tak spojil obdiv ke klasickému básnictví, z něj vzešlé hodnoty antického i renesančního humanismu a je

třibíci filosofický kriticismus. K republikanismu a demokratičnosti zvěstovaným již dvojicí domácích velikánů Miltonem a Drydenem, přidává Lockem umocněnou vizi náboženské tolerance, v níž nachází základní předpoklad pro úspěšné vykročení z entusiasmem zmítaného 17. století, které tak radikálním způsobem zamíchalo kartami celoevropské politické hry, jenž ještě zdaleka nebyla u konce.

ⁱ Shama, S. op. cit., s. 236.

ⁱⁱ Ayres, P. *Life, Works and Ideas: A Survey*. In Shaftesbury, A. A. C.: *Characteristicks of Men, Manners, Opinions, Times*. Oxford University Press, 1999, s. xiv.

ⁱⁱⁱ A Sketch of the Life of the Third Earle of Shaftesbury, by his Son the Fourth Earle. In Rand, B. *The Life, Unpublished Letters, and Philosophical Regimet of Anthony, Earle of Shaftesbury*. Adamant Media Corporation, 2005, s.xix.

^{iv} Rand, B. OP. cit., s. xiii. v pozn.

^v Shaftesbury, A. A. C.: Dopis Jeanu Le Clercovi, 8. 2. 1705. In Rand, B.: *The Life, Unpublished Letters, and Philosophical Regiment of Antony, Earle of Shaftesbury*. Adamant Media Corporation, 2005, s. 332.

^{vi} Ayres, P. Op. cit., s. xiv.

^{vii} Tamtéž.

^{viii} Tamtéž, s. xiv - xv.